

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
Cilt 6, Sayı 12 (Nisan 2017), ss. 163-172
ISSN: 2147 - 5490, Samsun- Türkiye

Kitap Tanıtımı/ Book Review

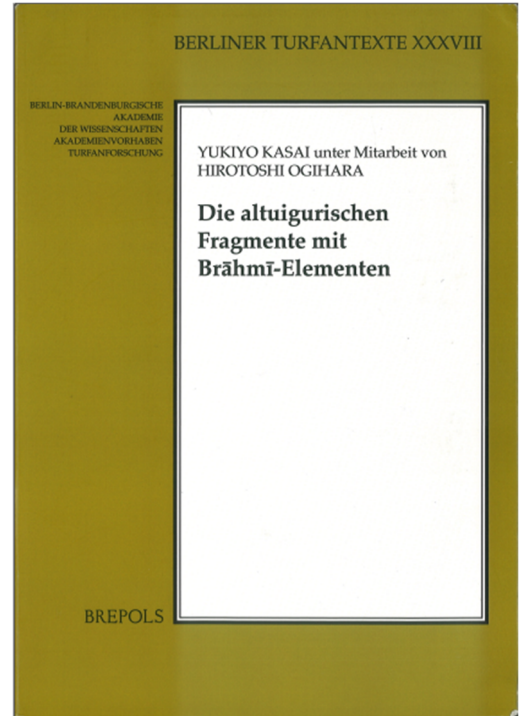
Berliner Turfantexte Serisinin XXXVIII. Cildi: Brāhmī Harfli Unsurları İçeren Eski Uygurca Parçalar Üzerine

Yukiyo KASAI. *Die altuigurischen Fragmente mit Brāhmī-Elementen*, unter Mitarbeit von Hirotoshi OGIHARA, Berliner Turfantexte 38, Brepols Publishers, Turnhout (Belgium), 2017, ss. 445, ISBN: 978-2-503-57441-7.

Erdem UÇAR *

Berliner Turfantexte serisi, 46 yıl önce Györg HAZAI (müteveffa) ile Peter ZIEME'nin birlikte hazırladıkları eserin basılmasıyla başlamış ve bugün itibarıyla toplam 40 tane eser bu seri içerisinde yayımlanmıştır. Bu eserlerden 21 tanesi Eski Uygurca ile ilgili olup tanıtımını yapacağımız çalışma da *Berliner Turfantexte* serisindeki Eski Uygurca ile ilgili en son neşirdir. KASAI'nin bu çalışması, kendisinin *Berliner Turfantexte* serisindeki üçüncü eseridir. Elimizdeki neşir, Yukiyo KASAI (*Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften*, Almanya) ile Toharca uzmanı Prof. Dr. Hirotoshi OGIHARA'nın (*Kyoto Üniversitesi*, Japonya) ortak çalışması neticesinde meydana gelmiştir.

Berliner Turfantexte 38, aslında Eski Uygurca müstakil bir eserin neşri değildir. Kitap, içerisinde Brāhmī yazılı kelimelerin bulunduğu metin parçalarının (fragment) toplanıp bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Metin parçaları

* Doç. Dr. İzmir/Turkey

muhtelif eserlere aittir. Eserde toplam 192 parçanın neşri yapılmıştır. Bu 192 parça daha önce hazırlanan çeşitli kataloglarda tavsif edilmiştir.¹

Eser, temel olarak beş ana bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünün başında Brāhmī unsurlarını içeren Eski Uygurca metinler üzerinde durulmuştur (s. 7-8). Hint kökenli Brāhmī yazısı, Orta Asya'da yaygın olarak kullanılmıştır. Uygurların Toharlar vasıtasıyla Moğol dönemi (XIII.-XIV. yüzyıl) öncesinde bu yazıyla tanıştığı tahmin edilmektedir. Uygurların Brāhmī yazısını kullandığı metinlerin hepsi istisnasız Budist çevreye aittir.

Brāhmī harfli Eski Uygurca metinler dört gruba ayrılmaktadır:

1. Tamamı Brāhmī harfleriyle yazılan Uygurca metinler.
2. Tamamı Brāhmī harfleriyle yazılan Eski Uygurca-Sanskritçe ve Eski Uygurca-Toharca çift dilli metinler.
3. Satır aralarında veya sayfanın kenarında bazı kelimelerin Brāhmī alfabesiyle yazıldığı Eski Uygurca metinler.
4. Kelime veya cümlelerin Brāhmī alfabesiyle yazıldığı Eski Uygurca metinler.

Elimizdeki eser, Berlin Turfan koleksiyonundaki 4. gruptaki metinlerin neşrini içermektedir. Neşrin önemli bir kısmı, ön yüzde Uygur harfli kursive yazılı metin ile arkada Çince Budist bir metnin bulunduğu, Ch/U (Ch = chinesis, U = uigurisch) başlığını taşıyan numaralı parçalara dayanmaktadır.² Kullanılan kursive yazıya bakılarak parçaların Moğol dönemine (XIII.-XIV. yüzyıl) ait olduğu tahmin edilmiştir. Bu da Uygurların Brāhmī yazısını kullanım dönemi ile uyumaktadır.

Giriş bölümünün ikinci kısmında neşirdeki metinler üzerinde durulmuştur (s. 8-10). Burada metinlerin tamamının Budist içerikli olduğu ifade edilmiş ve parçaların eksik olmaları nedeniyle içerikleri hakkında kesin bilgiye ulaşmanın zorluğu dile getirilmiştir. Metinler, içerikleri göz önünde bulundurularak 11 gruba ayrılmıştır. Her metin ve alt başlıkları için alfabetik sıraya göre bir harf verilmiştir.

Neşirdeki metinlerin listesi şöyledir:

- A. Abhidharma Metinleri (s. 29-88). Bunlar, kendi arasında beş guruba ayrılmıştır:
- Aa. *Abhidharmakośa-bhāṣya'* ya ait metin
 - Ab. *Abhidharmakośa-bhāṣya'* nın Eski Uygurca yazmasına ait metin
 - Ac. *Samyuktābhidharma-hṛdaya-śāstra'* nın Eski Uygurca yazmasına ait metin
 - Ad. *Dvādaśāṅga Pratīyasamutpāda'* ya ait metin
 - Ae. Belirsiz bir Abhidharma metni.
- B. Pravāraṇā Metinleri (s. 89-109). Bunlar, üç guruba ayrılmıştır:

¹ Parçaların büyük bir kısmında şu iki katalog çalışması kullanılmıştır: Kudara et al 2000 ve Rong 2007.

² Ch/U numaralı parçaların tavsifi için şu katalog çalışmalarına bakılabilir: Knüppel 2013; Maue 2015; Nishiwaki 2001; Nishiwaki 2014; Özertural 2012; Raschmann 2007; Raschmann 2009; Raschmann 2005; Reck 2006; Wilkens 2000; Wilkens 2010.

- Ba. *Pravāraṇā-Sūtra'*ya ait metin (I)
- Bb. *Pravāraṇā-Sūtra'*ya ait metin (II)
- Bc. *Pravāraṇā-Sūtra* hakkında methiye
- C. Bodhisattva Amoghapāśa Hakkında Metin (s. 111-117).
- D. Buddha Śākyamuni'nin Hayatına Ait Anlatılar (s. 119-134). Bunlar, iki guruba ayrılmıştır:
- Da. Buddha'nın babası Śuddhodana ile karşılaştığı metin
- Db. Veṇubana Kalandakanivāpa'daki Śākyamuni Buddha
- E. Maitreya Metinleri (s. 135-146). Bunlar, iki guruba ayrılmıştır:
- Ea. Maitreya töreni
- Eb. Maitreya methiyesi
- F. Budist Kozmogolojiye Ait Anlatılar (s. 147-159). Bunlar, kendi arasında üç guruba ayrılmıştır:
- Fa. Dünyanın teşekkülü hakkında tartışma
- Fb. Dünyanın coğrafî tasviri
- Fc. Dünyanın kökeni
- G. Sadaka Hakkındaki Metinler (s. 161-171). Bunlar, kendi arasında iki guruba ayrılmıştır:
- Ga. Sadakanın tesiri hakkında metin
- Gb. Satpuruṣa-dāna-pañcaka adlı sūtra hakkında methiye
- H. Çeşitli Methiyeler (s. 173-219). Bunlar, kendi arasında yedi guruba ayrılmıştır:
- Ha. Batı Uygur Kağanlığının menşei hakkında methiye
- Hb. Bir Uygur kağanı (?) hakkında methiye
- Hc. Koço'dan bir Bey ve eşi hakkında methiye
- Hd. Yeni yıl duası
- He. Ekāgrasūtra methiyesi
- Hf. Uygur kağanlığı (?) hakkında methiye
- Hg. Mücevherat methiyesi
- I. Feragat Hakkındaki Metinler (s. 221-228). Bunlar, kendi arasında üç guruba ayrılmıştır:
- Ia. Üstat Vaibhāśika'nın anılması hakkında metin
- Ib. Keşişlerin hayatı hakkında tartışma
- Ic. Evsizliğe (?) giriş hakkında tavsiye
- J. Sanskritçe Alıntılarının Olduğu Metinler (s. 229-268).

K. İçeriği Belli Olmayan Metinler (s. 269-326).

Giriş bölümünün üçüncü kısmında, neşri yapılan parçalardaki Brāhmī yazısının kullanım şekli üzerinde durulmuştur (s. 10-12). Buna göre, parçalarda Brāhmī yazısı şöyle kullanılmıştır: 1. Eser başlıklarında; 2. Sanskritçe cümle veya manzumelerde; 3. Hint kökenli özel adlarda; 4. Sanskritçe Budist terimlerde; 5. Eski Uygurca kelime ve eklerde.

Giriş bölümünün dördüncü kısmında, neşirdeki Brāhmī yazılı Sanskritçe alıntılarının yapısı ele alınmıştır (s. 12-13).³ Uygurcadaki Sanskritçe kelimelerin Toharca üzerinden geçtiği uzun zamandır bilinmektedir. Sanskritçe kelimelerin Toharca ve Uygurcadaki şekilleri birbirine benzemektedir, ancak Moğol döneminde veya geç dönem Uygurcasında Sanskritçe kelimelerin aslına yakın bir şekilde yazıldığına şahit olunmaktadır. Bu dönem, Klaus RÖHRBORN'un tespitiyle "*Art Renaissance der Sanskrit-Gelehrsamkeit in der Mongolenzeit*" [Moğol dönemi Sanskritçe bilginliğinin Rönesans tarzı] olarak adlandırılmaktadır. Ancak, nâşirler yaptıkları araştırmada Brāhmī yazılı Sanskritçe alıntılarının asıllarından ziyade Toharcadaki şekilleriyle benzeştiğini tespit etmiştir. Brāhmī yazısını kullananlar, bu yazının imkânı ölçüsünde Sanskritçe alıntıları aslına uygun olarak yazma fırsatına sahipti, ancak bunun yerine onlar Moğol dönemi öncesindeki Uygur yazısındaki Sanskritçe şekilleri kullanmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla, "*Art Renaissance der Sanskrit-Gelehrsamkeit in der Mongolenzeit*" belirli Budist Uygur grupları arasında kalmış olmalıdır. Nâşirlerin bu tespitleri, Uygurcadaki Sanskritçe alıntılarının yapısı hakkında gerçekten dikkate değerdir. Burada bizim aklımıza bir ihtimal daha geliyor. Brāhmī yazısını kullananlar Sanskritçe kelimeleri asılları gibi yazabilirdi, ama bunu yapmayı Uygur alfabesini kullananların yazdığı şekilleri tercih etti. Belki de bunun nedeni Uygurların Sanskritçe kelimeleri kendi telaffuzlarına göre söyleme arzusuuydu. Brāhmī yazılı Sanskritçe alıntılardaki hatalar veya farklılaşmalar, bu görüşümüzü desteklemektedir. Bu durum, Türk dillerindeki Arapça ve Farsça sözcüklerin durumuna benzemektedir.

Giriş bölümünün sonunda, neşirdeki parçaların tekâbül listesi (Konkordanz) üç farklı şekilde sunulmuştur: 1. Parçaların kayıt numarasına göre tekâbül listesi; 2. Parçaların neşirdeki yerlerine göre tekâbül listesi; 3. Parçaların birleştirilip bir yazma oluşturmasına göre tekâbül listesi (s. 14-25).

Eserin ikinci bölümü, parçaların neşrinin yer aldığı "*Edition*" kısmına ayrılmıştır (s. 28-326). Neşirdeki sırada, içerikleri bakımdan yapılan tasnif esas alınmış ve her metin için alfabetik sıraya göre bir harf verilmiştir. Parçaların içeriği ve neşirdeki sayfa numarası için yukarıda sıraladığımız listeye bakılabilir.

Parçaların neşir yönteminden kısaca bahsedecek olursak, ilk önce her metnin başında parçaların içeriği hakkında bilgi verilmiş, sonra metnin yazıçevrimi ve tercümesi yapılmıştır. Parçaya ait aparatlar ve açıklamalar da yazıçevrimin ve tercümenin olduğu sayfada gösterilmiştir. Böyle bir sayfa düzeni, metni okuyacaklar açısından oldukça faydalı olmuştur. Parçaların harfçevrimi ise, yazıçevrim ve tercümenin ardına yerleştirilmiştir.

³ Bu bölümün daha geniş ele alındığı makale için bk. Kasai 2015: 401-422.

Son yıllarda çıkan *Berliner Turfantexte* serisindeki neşirlerde harfçevrimlerin yazıçevrimlerden ayrı bir yere alınması bir gelenek hâlini almış gibidir. Bu durum metnin mukayesesini yapacaklar için biraz zorluk oluşturmaktadır. Eski Uygurca metinlerin neşirindeki bu soruna daha önce temas edilmiştir, bk. Röhrborn 2016: 394-395. Böyle bir uygulama günümüzde pek tesadüf edilmeyen yazıçevrimlerin de ortaya çıkmasına sebep olmuş gibidir. Mesela, 'eñ'ilki (Aa 4 [s. 32], vs.) *Uigurisches Wörterbuch*'ta kelimenin umumî imlâsı ''nk'ylyky, yazıçevrimi de eñilki 'der erste, erster, Anfangs-' olarak gösterilmiştir (UW: 384b). Nâşirler, muhtemelen kelimenin imlâsını yazıçevrimde göstermek gayesiyle böyle bir yazıçevrimi benimsemiş olmalıdır. Hâlbuki neşirde parçanın harfçevrimi zaten vardır, bu nedenle bu imlânın yazıçevrime yansıtılması ne kadar gereklidir, açıkçası bilemiyoruz. Benzer şekilde, yazıçevrimde kelimelerdeki eklerin de ayrıldığı görülmektedir: *anası-nıñ* (Aa 7 [s. 32], vs.). Tabii ki bu yöntem nâşirlerin şahsî tercihleri olduğu için bu konu üzerinde fazla durmaya lüzum duymuyoruz.

Yazıçevrim ve tercümenin sonrasına yerleştirilen harfçevrimler, parçaların neşirdeki sırasına göre değil, parçanın kayıt numarasına göre sıralanmıştır. Bu da metnin mukayesesini yapacaklar için biraz zorluk teşkil etmektedir. Harfçevrimlerin neşirdeki sıraya göre yapılmış olması metni okuyacak olanların işini kolaylaştırabilirdi.

Eserdeki Eski Uygurca birkaç kelimenin yazıçevrimi ve anlamlandırması hakkında nâşirlerden ayrıldığımız yerler mevcuttur.

Uygurca *arži* 'rşi' kelimesi metinde iki yerde geçmektedir. Nâşirler, bir yerde *erži* (Hd 108) ve bir diğer yerde de *érž(i)* (Fb 5) şeklinde okumuştur. Kelimenin umumî imlâsı 'rzy (z çift noktalı) şeklinde olup Brāhmī harfli tanıklara göre kelimenin yazıçevrimi *Uigurisches Wörterbuch*'ta *arži* şeklinde kabul edilmiştir (Röhrborn 2015: 287). Neşirde, 'yrş imlâsına dayanılarak *érž(i)* okunuşu benimsenmiştir, ancak bu okuyuş Röhrborn 2015: 287' de de belirtildiği üzere kesin değildir: *érži* (*irži* ?).

Neşirde, *bödi-* fiilinin *büdi-* 'tanzen' şeklinde okunduğu görülüyor (Kd 19), ancak bu fiilden türetilen *bödigçiler* (bödi-g+çi+ler) Brāhmī harfli metinde /ö/'lü olarak geçmektedir. Krş. Maue 1996: 2/30 [s. 5].

İki yerde (Da 35-36) geçen *yolan-* fiili herhalde imlâsına (*ywowl'n*) bakılarak *yölen-* şeklinde okunmuştur. Uygurca metinlerde *yolan-* 'yönelmek' ve *yölen-* 'dayanmak' fiilleri yazılışlarının aynı olması nedeniyle birbirine karıştırılmaya müsaittir. Bunun için bk. OTWF: 630.

Neşirdeki *ap(a)mulug* (Ea 39, Fc 59), OTWF: 122 ve Röhrborn 2015: 210'a göre *apamuluk* şeklinde okunabilir.

Dört yerde geçen *azk(t)ya* 'ganz klein' (Aa 147, 163, Ba 48, Gb 25) *azkya* şeklinde okunmuştur. Kelime, UW: 321b'ye göre *azk(t)ya* şeklinde okunabilir.

Bir yerde görülen *abıglan-* 'verdecken' (KZ 3), OTWF ve Röhrborn 2010'da bulunmaz. Ancak kelimenin kökü *apı-* olduğu için bu da *apıglan-* şeklinde okunabilir. Aynı şekilde, *abıtl-* 'verdeckt werden' (Ka 19) da OTWF ve Röhrborn 2010'da bulunmaz. Kelime, KY 12'de doğru olarak *apıtl-* şeklinde okunmuştur. Ka 19'da da *apıtl-* şeklinde okunabilir. Bu anlamda *apı-* ve *apıt-* için bk. Röhrborn 2010: 64.

İki yerde (Ea 8, KF 8) görülen *bügdeg* 'Verdienst', Clark 2013: L 066 [s. 102]'deki açıklamaya dayanılarak *bögteg* şeklinde okunabilir.

Bir yerde görülen *bügün-* 'erkennen' (Gb 21), OTWF: 595'e göre *bögün-* şeklinde okunabilir.

Neşirdeki *idile-* 'herrschen' (Jf 3) ve *idilemek* 'Beherrschen' (Fc 1), OTFW: 436'ya göre *édile-* ve *édilemek* şeklinde okunabilir.

Bir yerde (Ib 15) görülen *kodru* 'gründlich' Uçar 2013: 163-179'a göre *kutru* şeklinde okunabilir.

Metinde *yomgıgu* 'alle' (He 9) ve *yumkı* 'alle, sämtliche, gänzlich' (Hd 127) vardır, aynı köke ait iki kelimenin aynı şekilde okunması doğru olacaktır. Krş. *yumgı* (OTWF: 322), ancak Brāhmī harfli metindeki *yomkıgun* için bk. Maue 2015: 94.1 v9 [s. 150].

Neşirde *sözçilig* için 'sprechend' (He 3) anlamı verilmiştir, ancak kelime metinde 'Philosoph' anlamında olmalıdır. Bu anlam için bk. Röhrborn 1991: Anm. 1381 [s. 237].

Neşirde *yuçul* için 'wandernd' (Ib 3) anlamı verilmiştir, ama kelime metinde 'Nomade' anlamında olmalıdır. Bu anlam için krş. Tuguşeva 1991: 43/19, 44/25.

Neşirde *teñregülüksüz* 'unvergleichlich' (Hc 55) şeklinde yazıçevrimi yapılan kelime *lam'*in kancası orijinal metinde unutulmuş olmalıdır. Buradaki kelime *teñlegülüksüz* olacaktır.

Neşirde, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Uigurisches Wörterbuch*, OTWF gibi Eski Uygurcanın leksikolojik hazinesini barındıran çalışmalarda mevcut olmayan Eski Uygurca tanıklara tesadüf edilmektedir. Mesela, *adırgusuz* 'ohne Unterschied' (He 20), *antaçakya* (< antaça+k(ı)ya) 'dort' (Da 41), *aralaş-* 'einen Abstand haben' (Aa 163) OTWF, Röhrborn 2010 ve 2015'te bulunmaz. Neşirdeki *eñkénki* 'letzter' (Ba 41, 43, Bb 34, 37), *eñkéninte* 'schließlich' (Gb 10, KL 3), *ergülüg* 'mit Wohnort' (Hc 31) UW'de bulunmaz, ancak muhtemelen yayın çalışmaları devam eden UW'nin isimler cildinde bu tanıklar maddebaşı yapılacaktır.

Aynı şekilde, şu tanıklar da Eski Türkçe sözlüklerde (*Drevnetyurkskiy Slovar'* ve *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*) bulunmaz: *bérdünçü* 'Reichtum' (Ba 46), *bilşikme* 'Bekantschaft' (KT 5), *boganak* 'Nebel' (Jz 16, Fa 17), *çalgınlıg* 'Schwungfeder-' (Kd 18), *intkilig* 'passend' (Ia 12), *kısag* 'Beengung' (Ka 12), *kıymala-* 'schiefe schneiden' (Hd 58), *kinsüsüz* 'ohne Fehl (?)' (Hc 51), *körgitil-* 'gezeigt werden' (Ae 6), *kuşlagu* 'Jagdvogel' (JA 7), *külmüz* '?' (C 2), *küneşçi* 'Ringer ?' (Ka 15), *olmalug* 'Krug habend' (C 15), *otgurak* 'sicher' (Da 40, vs.), *öd-* 'durchdringen' (Fc 45), *soka* 'besonders, genau' (Ea 40), *sözçilig* 'sprechend' (He 3), *sözlelmek* 'Erörterung' (Ae 40), *taymaksız* 'ohne Abgleiten' (Ea 38), *tokılandur-* 'Lärm machen lassen' (JB 10), *tolulat-* 'vollenden' (Jj 5), *torkulug* 'Seide-, seidig' (Eb 7), *tutyaklıg* 'Anhaften-' (Eb 8), *tünleki* 'Nacht' (C 26), *ulunlag* 'mit Stängel versehen' (Hb 9), *yalktur-* 'Abneigung empfinden lassen' (Kaa 17), *yérsikmek* 'Getadeltwerden' (Hd 13), *yörgül-* 'umwunden werden' (Hc 79). Dolayısıyla neşirdeki bu tanıklar, Eski Uygurcanın sözvarlığı açısından yeni kazanımlar olarak değerlendirilebilir.

Neşirdeki bazı kelimeler Eski Uygur leksikolojisi açısından dikkate değerdir. Mesela, EtymDic'te (75b) Çince kökenli sayılıp hapaks olarak gösterilen *ak* 'böse' (< 惡 *è*)

kelimesi bu neşirde de geçmektedir (Ka 6). Dolayısıyla, kelimenin artık hapaks olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca, buradaki tanık da Röhrborn 2015: 76'da zikredilen tanıkların arasına ilâve edilebilir.

Neşirde *alıg* 'Schlechtigkeit, Nachteil' bir yerde (Ky 3) geçer. Buradaki tanık da Röhrborn 2015: 89'daki *alıg~alık* maddesine ilave edilebilir.⁴

Metindeki *bügünki* 'heutig' (Bc 20) de ilgi çekicidir, zira kelime *bo* ve *künki*'nin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Kelimenin *pywkwunky* şeklindeki imlâsı bu okuyuşu ve izahı desteklemektedir.

Bir yerde (Ja 12) görülen *ıldur-* 'senken lassen', Eski Uygurcada şimdiye değin rastlanılan ilk tanıktır. Kelime hakkında daha geniş bilgi için bk. Uçar 2017: 128-144.

EtymDic'te hapaks olarak kaydedilip sadece Karahanlıcadan tanıklanan *kondi-polieren*' (Ba 33) ve OTWF: 609'da hapaks olarak kaydedilen *otun-* 'erwachen' (Ka 3) kelimeleri de bu neşirde geçmektedir. Dolayısıyla bunlar da hapaks özelliklerini yitirmişlerdir.

Eserin üçüncü bölümü neşrin dizinini içermektedir (s. 327-408). Neşirde üç çeşit dizin bulunmaktadır: 1. Eski Uygurca kelimelerin dizini; 2. Brāhmī yazılı kelimelerin dizini; 3. Sanskritçe alıntılar dizini.

İkinci kısımdaki Brāhmī yazılı kelimelerin dizini, kendi içerisinde birçok bölüme ayrılmıştır. İlk önce Sanskritçe kelimelerin listesi verilmiştir. Daha sonra, Brāhmī yazısıyla yazılmış Sanskritçe kelimeler, Eski Uygurcada aldığı şekle göre ve Toharca şekilleriyle beraber listelenmiştir. Bu liste Eski Uygurcadaki Sanskritçe alıntılarının gelişimini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Bu liste şöyledir:

2.2. Sanskritçe -a'lı gövdeler

2.2.1. Sanskritçe -a > Eski Uygurca -a (34 adet)

2.2.2. Sanskritçe -a > Eski Uygurca -# (64 adet)

2.2.3. Sanskritçe -a > Eski Uygurca -i/-é (24 adet)

2.2.4. Sanskritçe -a > Eski Uygurca -ā (3 adet)

2.3. Sanskritçe -ā'lı gövdeler

2.3.1. Sanskritçe -ā > Eski Uygurca -a (1 adet)

2.3.2. Sanskritçe -a > Eski Uygurca -# (1 adet)

2.4. Sanskritçe -in'li gövdeler (5 adet)

2.5. Toharcalarıyla benzeşen Eski Uygurcadaki Sanskritçe alıntılar (4 adet)

2.6. Asılları karıştırılan Sanskritçe alıntılar

2.6.1. Uzun ve kısa ünlülerin karıştırıldığı Sanskritçe alıntılar (52 adet)

2.6.2. Ünlülerin yanlış yazıldığı Sanskritçe alıntılar (14 adet)

⁴ Kelimenin geçtiği parça tam olmadığı için parçanın içeriği ve bağlamı tam olarak anlaşılmıyor. Kelimeden sonra *han* var. Acaba *alıg* burada bir şahıs adı olabilir mi? (*alıg han* ?)

2.6.3. Soluklu ve soluksuz ünsüzler arasındaki karışıklıklar (9 adet)

2.6.4. Sedalı ve sedasız ünsüzler arasındaki karışıklıklar (17 adet)

2.6.5. Ünsüzlerin yanlış yazıldığı Sanskritçe alıntılar (41 adet)

Eski Uygurca dizinin yer aldığı kısımda alıntı kelimelerden bazılarının kaynağı belirtilmiş, bazılarının ise gösterilmemiştir. Örneğin, *tétsi*'nin 'Schüler' kaynağı Çince 弟子 *di zi* (372a) ya da *buşi*'nin 'Almosen' kaynağı Çince 布施 *bushi* olarak gösterilirken, *anço*'nun kaynağı gösterilmemiştir. Krş. *anço* 'Belehrung' (332a) < Çince 暗償 *an chang*. Kaynağı gösterilmeyen diğer Çince alıntılardan bazıları şunlardır: *ak* 'böse' (330a) < Çince 惡 *é*; *bi* 'Messer' (340b) < Çince 劈 *pi*; *lénhua* 'Lotus' (358a) < Çince 蓮華 *lian hua*; *şı* 'Feuchtes' (367b) < Çince 濕 *shi*, vs.

Aynı şekilde, Toharcadan, Soğdçadan veya Sanskritçeden Eski Uygurcaya geçen bazı kelimelerin de kaynağı gösterilmemiştir. Örneğin, *nirvan* 'Erlösung' (359b) kelimesinin Sanskritçe kaynağı *nirvāna* ve *upasé*'nin 'Laienbruder' (379b) kaynağı Soğdça *'wp'sy* olarak gösterilirken, *arhant* (332b) (< Soğdça *'rx'nt* < Sanskritçe *arhat*) ve *avant* 'Ursache' (334b) (< Soğdça *'nβ'nt*) kelimelerinin kaynağı gösterilmemiştir. Kaynağı gösterilmeyen diğer Sanskritçe, Soğdça ve Toharca alıntılardan bazıları şunlardır: *aryadan* 'Kloster' (Hc 31) < Sanskritçe *ārya-dhāna*; *léšp* 'Schleim' (358a) < Toharca B *lešp*; *ş(i)mnu* 'Māra' (367b) < Soğdça *şmnw*; *nom* 'Gesetz' (360a) < Soğdça *nwm*; *buyan* 'Verdienst' (343b) < Sanskritçe *puṇya*; *dyan* 'Meditation' (345a) < Soğdça *dy'n* < Sanskritçe *dhyāna*; *užik~üžik* 'Silbe' (380a, 382a) < Soğdça *'wj'k*, vs.

Eski Uygur edebiyatı ve filolojisi, elimizdeki çalışmayla kıymetli bir kaynağa kavuşmuştur. *Berliner Turfantexte* serisini yayımlayan Brepols Yayınevi (Turnhout [Belçika]), Eski Uygurca metinlerin gün yüzüne çıkmasında önemli bir hizmeti gerçekleştirmektedir. İki farklı disiplinde uzman olan meslektaşlarımızın bilgi ve tecrübelerini birleştirerek böyle bir eseri vücuda getirmesi takdire şayandır. Kendilerini tebrik ederim

KAYNAKLAR

- CLARK, L. (2013). *Uygur Manichaeen Texts: Texts, Translations, Commentary*, Vol. 2: Liturgical Texts, Turnhout (Belgium): Brepols Publishers.
- EtymDic = CLAUSON, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- KASAI, Y. (2015). "Sanskrit Word Forms Written in Brāhmī Script in the Old Uyghur Buddhist Texts", *Journal of the International Association of Buddhist Studies*, 38: 401-422.
- KNÜPPEL, M. (2013). *Alttürkische Handschriften*, Teil 17: Heilkundliche, volksreligiöse und Ritualtexte, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/25, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- KUDARA, K. et al (2000). *ベルリン所蔵東トルキスタン出土漢文文献総目録 (試行本)* [A General Catalogue of the Chinese Texts from East Turkistan in the Berlin Collection (Provisional Trial Editon)], Kyoto.

- MAUE, D. (1996). *Alttürkische Handschriften*, Teil 1: Dokumente in Brāhmī und Tibetischer Schriften, [Teil 1], Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/9, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- MAUE, D. (2015). *Alttürkische Handschriften*, Teil 19: Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift, Teil 2, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/27, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- NISHIWAKI, T. (2001). *Chinesische und manjurische Handschriften und seltene Drucke*, Teil 3: Chinesische Texte vermischten Inhalts aus der Berliner Turfansammlung, Übersetzt von C. WITTERN, Herausgegeben von S.-C. RASCHMANN, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XII/3, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- NISHIWAKI, T. (2014). *Chinesische und manjurische Handschriften und seltene Drucke*, Teil 7: Chinesische Texte vermischten Inhalts aus der Berliner Turfansammlung, Übersetzt von C. WITTERN, Herausgegeben von S.-C. RASCHMANN, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XII/7, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- OTWF = ERDAL, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, a Functional Approach to the Lexicon*, Vol. I-II, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- ÖZERTURAL, Z. (2012). *Alttürkische Handschriften*, Teil 16: Mahāyāna-Sūtras und Kommentartexte, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/24, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- RASCHMANN, S.-C. (2005). *Alttürkische Handschriften*, Teil 7: Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras. Teil 3: Sechstes bis Zehntes Buch-Kolophone, Kommentare und Versifizierungen, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/15, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- RASCHMANN, S.-C. (2007). *Alttürkische Handschriften*, Teil 13: Dokumente, Teil 1, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/21, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- RASCHMANN, S.-C. (2009). *Alttürkische Handschriften*, Teil 14: Dokumente, Teil 2, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/22, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- RECK, C. (2006). *Mitteliranische Handschriften*, Teil 1: Berliner Turfanfragmente manichäischen Inhalts in soghdischer Schrift, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XVIII/1, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- RONG, X. (2007). 吐鲁番文书总目 欧美收藏卷 [Die kompletten Kataloge der Turfan-Fragmente, Band für die europäischen und amerikanischen Sammlungen], Beijing.
- RÖHRBORN, K. (1991). *Die alttürkische Xuanzang-Biographie VII*, nach der Handschrift von Paris, Peking und St. Petersburg sowie nach dem Transkript von A. von GABAIN ediert, übersetzt und kommentiert, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- RÖHRBORN, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch*, Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung, I. Verben, Band 1: ab- - äzüglä-, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- RÖHRBORN, K. (2015). *Uigurisches Wörterbuch*, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung, II: Nomina-Pronomina-Partikeln, Teil 1: a-asvık, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- RÖHRBORN, K. (2016). "Turkologie, Iranistik und das Uigurische Wörterbuch", *Eine hundertblättrige Tulpe-Bir şadbarğ lāla, Festgabe für Claus Schönig*, Hrsg. I. HAUENSCHILD et al, Klaus Schwarz Verlag, Berlin: 389-396.

- TUGUŞEVA, L. Yu. (1991). *Uygurskaya Versiya Biografii Syuan'-Tszana*, Fragmentı iz Leningradskogo Rukopisnogo Sobraniya Instituta Vostokovedeniya, Moskva: AN SSSR.
- UÇAR, E. (2013). "Eski Uygurca Sözcüklerine Katkılar I: Kalıplaşmış *Kuturu* Zarfı Üzerine", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 10/3: 163-179.
- UÇAR, E. (2017). "Kutadgu Bilig Dizinindeki Bir Kelime Hakkında I: İlmek 'inmek' Üzerine", *Journal of Old Turkic Studies*, 1: 128-144.
- UW = RÖHRBORN, K. (1977-1998). *Uigurisches Wörterbuch*, Sprachmaterial der Vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien, Lieferung 1-6, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- WILKENS, J. (2000). *Alttürkische Handschriften*, Teil 8: Manichäisch-türkische Texte der Berliner Turfansammlung, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/16, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- WILKENS, J. (2010). *Alttürkische Handschriften*, Teil 10: Buddhistische Erzähltexte, Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/18, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

